

כנס מהנדסי ערים אפריל 2015

הכפרים הבלתי מוכרים בנגב

המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב

היישובים הבדווים הלא-מוכרים בנגב - רקע היסטורי

המרחב הגאוגרפי שתכנית האב עוסקת בו, ושאליו אנו מתייחסים כמרחב ההתיישבות הבדווית, משתרע ממזרח מדרום ומצפון לבאר-שבע, בין רהט בצפון-מערב לבין ערד ודימונה במזרח ועד לאזור ירוחם בדרום, לאורך בקעת באר-שבע - ערד ובין הכישים המרכזיים 25, 31, 40 (ו-80 ראה תרשים). 2.1 מרחב זה הוא חלק מן האזור שהוגדר כמרחב המטרופולין של באר-שבע, חוץ מן הכפר עבדה ועוד מתחמי מגורים של משפחות החיות באזור מצפה רמון. פרק 4 של התכנית מציג פירוט וניתוח נרחב של כלל התכניות הסטטוטוריות הקיימות בנוגע למרחב זה. ארבעים ושישה הכפרים הבדווים נחלקים לשני סוגים עיקריים: (א) **יישובים היסטוריים**, היושבים על אדמות אבותיהם מלפני 1948 ושיעור יושביהם הוא בין 70-75 אחוזים מכלל תושבי היישובים; (ב) **יישובים של עקורי-פנים**, אשר הועברו למיקומם הנוכחי בידי המדינה בזמן הריכוז הכפוי של הבדווים לאזור ה"סייג" ושיעור יושביהם כרבע מכלל תושבי היישובים.

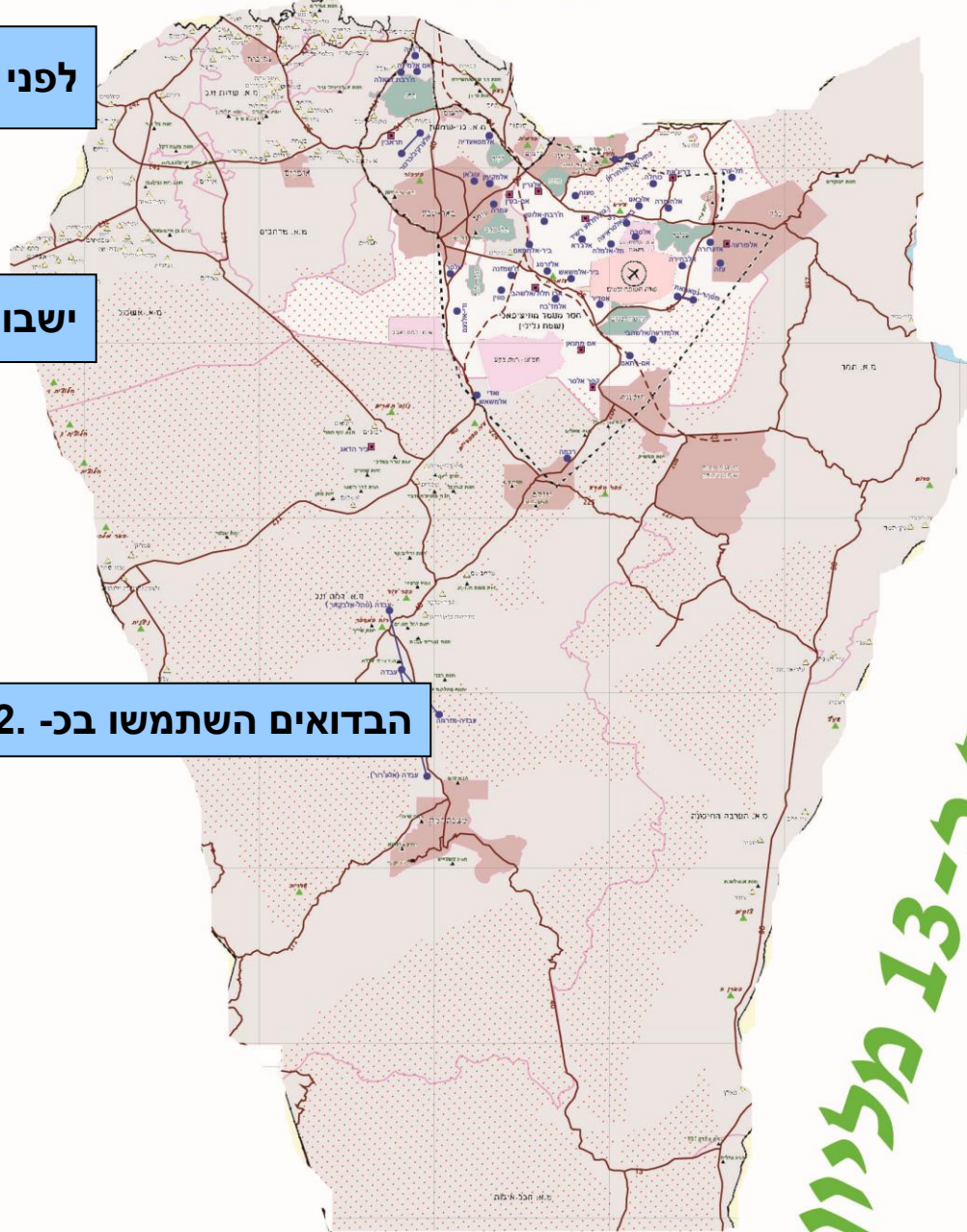
בהכנת תכנית האב נעשה שימוש בהערכה המקובלת, שכ-55 אחוזים מכלל התושבים הערבים-בדווים בנגב מתגוררים כיום בסוגים שונים של התיישבות לא-מוכרת, כולל ביישובים לא-מוכרים, ביישובים בתהליכי הכרה והסדרה, ובמקבצים קטנים יותר הנמצאים בין היישובים ובתחומי השיפוט של יישובים ושל עיירות קבע. על כן, תחזיות מניין האוכלוסייה אשר שימשו בהכנת תכנית האב מתבססות על הנתון שכיום, **אוכלוסיית הכפרים הבדווים מונה כ-108,000 תושבים, ובשנת היעד 2030 תמנה כ-235,000 תושבים**. רובה של אוכלוסייה זו, אך לא כולה, מתגורר ביישובים הלא-מוכרים. תכנית האב מתמקדת ב-35 היישובים שנותרו לא-מוכרים לחלוטין. כפי שידוע היטב, אחד החסמים המרכזיים לתכנון ופיתוח הכפרים הוא הסכסוך ארוך השנים אותו יזמה המדינה בנוגע לבעלות על הקרקע. יש סיבות מגוונות לבעיית הקרקעות, שהבולטת שבהן היא סירובה של ממשלת ישראל להכיר בבעלות הבדווים על קרקעותיהם ההיסטוריות, בטענתה שאלו הן קרקעות מדינה. אין מחלוקת על כך שהקרקעות שהבדווים תובעים או מחזיקים כיום היו בחזקתם לאורך דורות לפני 1948 ושבאזור התקיימה מערכת מקרקעין מסורתית שהעניקה זכויות לשבטים ולמשפחות. הם הורישו, פיצלו, מכרו ורכשו מקרקעין באזור באר-שבע, וכל זאת בחסות השלטון העות'מאני והשלטון הבריטי. בהקשר זה, חשוב לציין כי מבחינה משפטית, על-פי החוק העות'מאני והסדר המקרקעין הבריטי, עיבוד חקלאי רצוף מקנה למעבד בעלות על הקרקע. למרות זאת, סיווגה מדינת ישראל אדמות אלו כקרקעות מתות" (מוואת) "השייכות למדינה, ובכך ביקשה לנשל מהן את בעליהן המסורתיים, אשר ברובם המשיכו להחזיק ולעבד את הקרקע. בו-בזמן, בתחילת שנות השבעים של המאה העשרים, אפשרה מדינת ישראל לתובעי הקרקעות הבדווים להגיש תביעות בעלות, אך לאחר מכן הקפיאה את הטיפול בתביעות. לאחר שנים של קיפאון, בשנים האחרונות חלה הסלמה בסכסוך הקרקעות. לאחרונה פתחה מדינת ישראל במבצע של "תביעות נוגדות", כדי לתעל את תביעות הקרקעות אל בתי המשפט. בין השנים 2005 - 2009 הוגשו כארבע מאות תביעות נוגדות. מאה ותשעים מהן הגיעו לבירור בבתי המשפט, ובכולן זכתה המדינה. ביותר ממחצית התביעות לא הופיעו הבדווים לדיון בבתי המשפט ופסקי הדין ניתנו בהיעדרם. ברוב התביעות האחרות היה ייצוג הבדווים ייצוג עצמי או דל אמצעים, ולכן לא יכול היה להתמודד עם המערכת המשפטית החזקה של פרקליטות המדינה. לפסיקות אלו לא הוענקה לגיטימציה בקרב האוכלוסייה הבדווית, הממשיכה לנהוג לפי חוקי המקרקעין המסורתיים___.

שטח נפת באר שבע

לפני 48- כ- 90 אלף נפשות

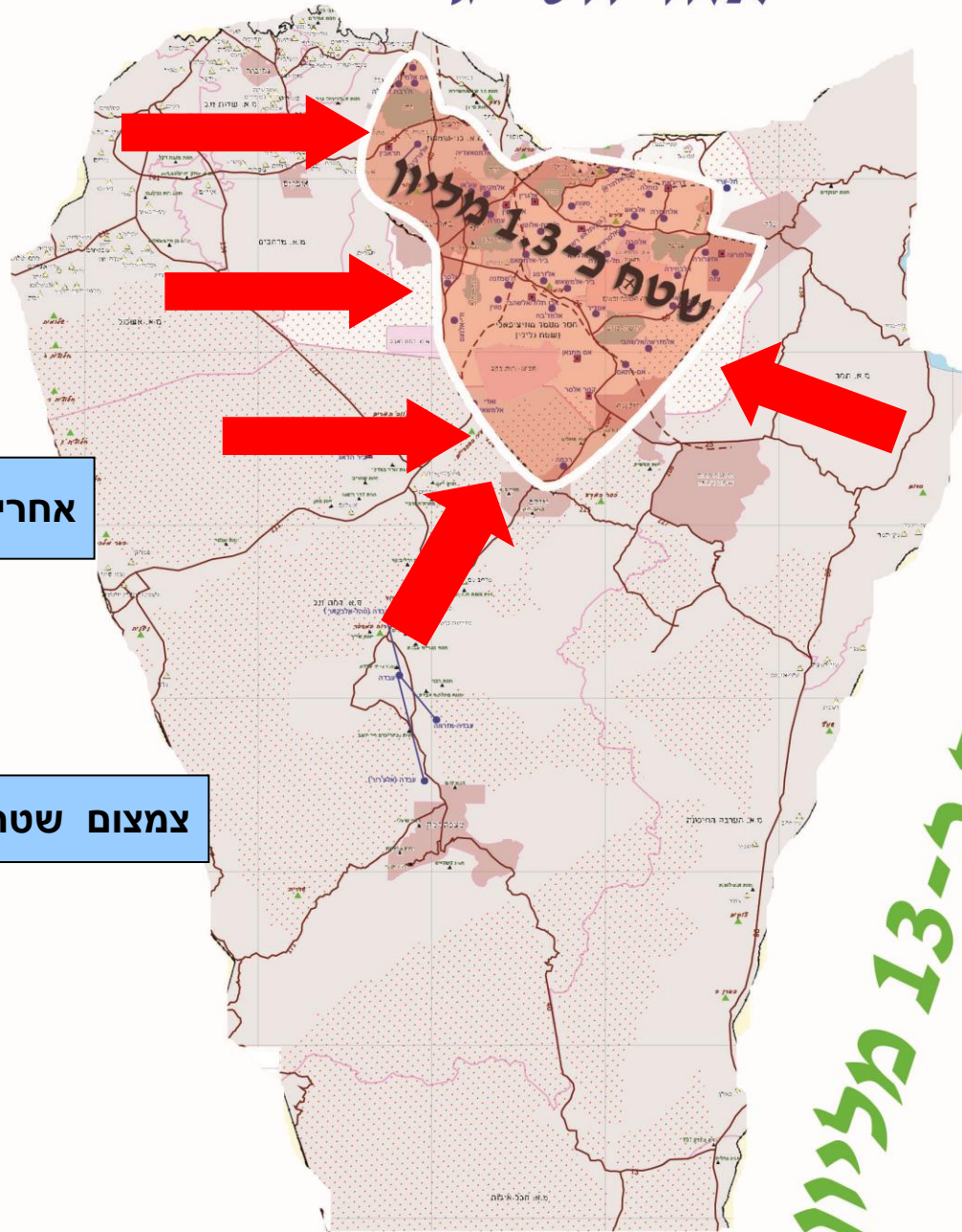
ישבו ברוב רחבי הנגב

הבדואים השתמשו בכ- 12 מליון דונם מהנגב

שטח כ-13 מליון

אזור הסייג

שטח כ-13 מיליון

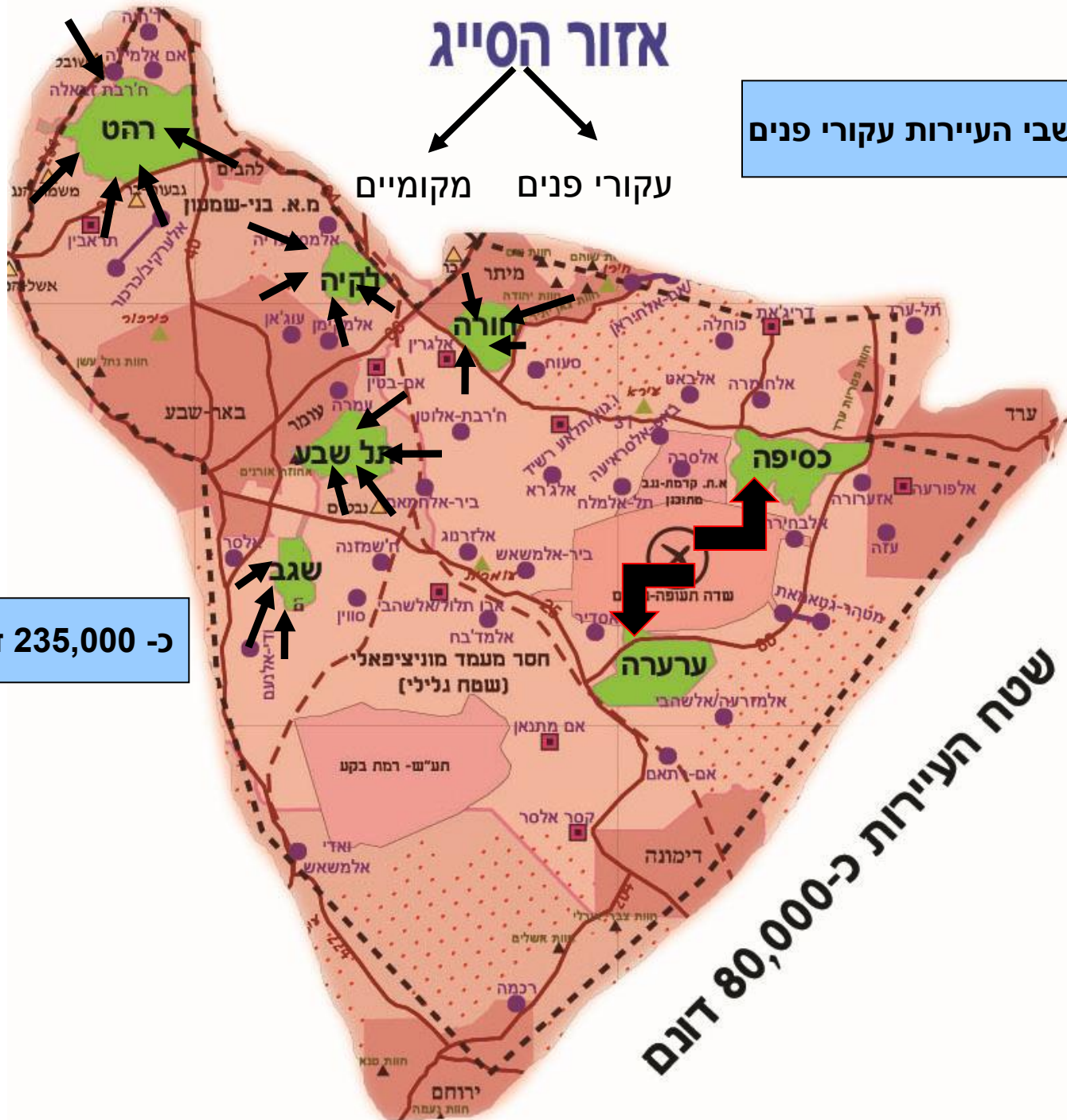
אחרי 48 -נשארו כ- 11,000

צמצום שטח המחיה לפחות מ-10%

אזור הסייג

מקומיים עקורי פנים

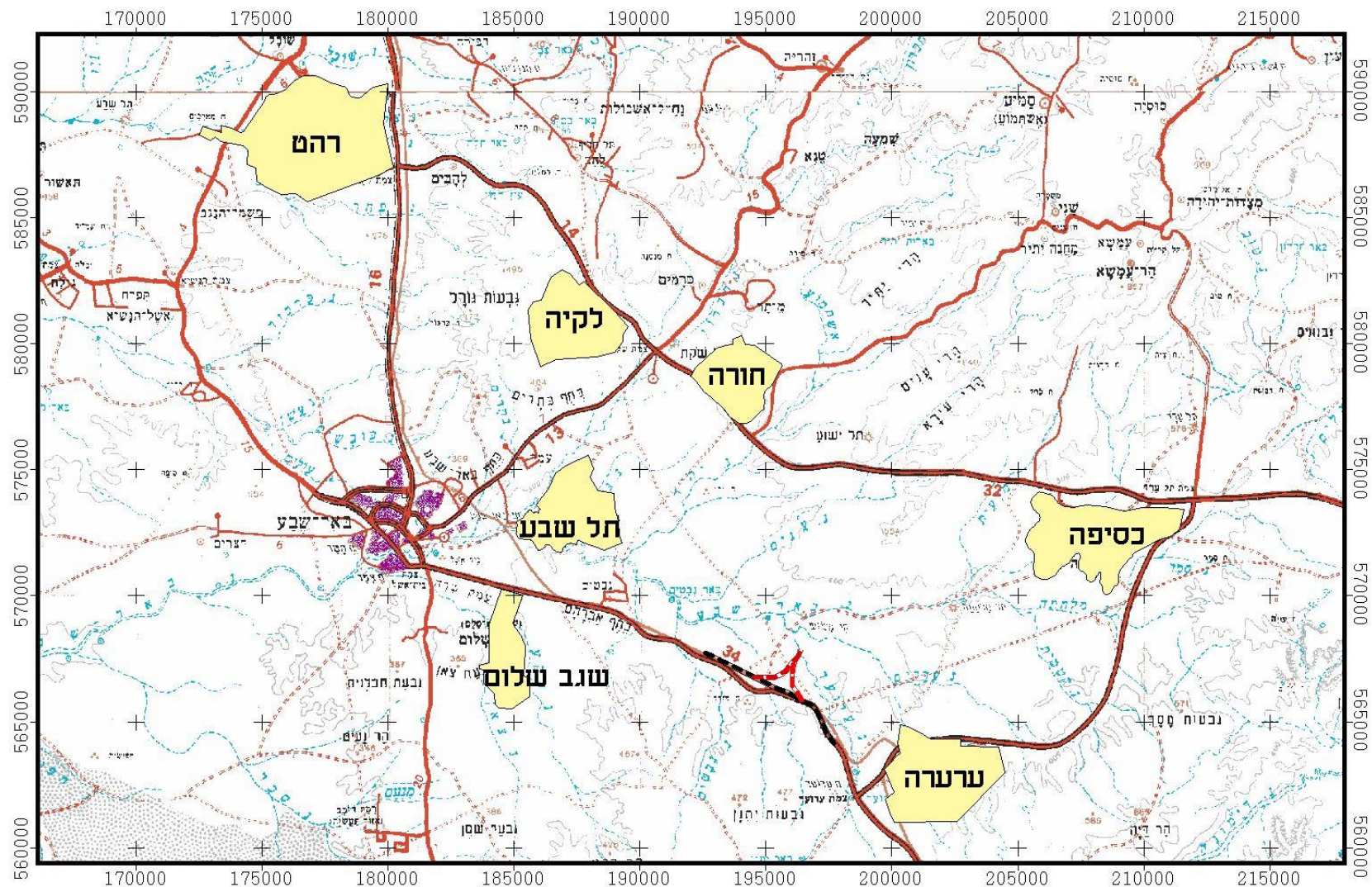
כ- 85% מתושבי העיירות עקורי פנים

כ- 235,000 דונם הפקעות

שטח העיירות כ- 80,000 דונם

תכנית העיירות לריכוז הבדואים

הבריטים קבעו כי זכויות הבעלות על הקרקע יקבעו על פי המשפט

הבדואי המסורתי

"The Colonial Secretary, Winston S. Churchill, •
confirmed, in the
presence of the High Commissioner, Herbert
Samuel, that the ownership
of land in Beer Sheba, determined by the
Custom Law, is recognized by
the British Government".

(McDonnell, **Law Reports of Palestine, 1920-1923**, Public
Records Office, p.458.)

צילום אויר משנת 1945

ע"פ הערכה של ועדת הקרקעות הפלסטינית משנת 1920 – השטחים שעובדו בנפת באר שבע לא פחות מ-3,750,000 דונם ללא שטחי המרעה.

מעמד רישום הקרקעות לפני 1948

1. החברה הבדואית מסורתית, אין רישום בטאבו , הבעלות על הקרקע דרך רכישה בעדות שני עדים , רישום סנד בין הרוכש למוכר באישור השיח' .
2. הנגב הוא פריפריה, רחוק ממרכז העניינים
3. חוק "המאות "העותמאני
4. הבריטים הכירו בבעלותם של הבדואי.

היקף תביעות הבעלות

1. 1,500,000 דונם תביעות כלליות ירד מהם כ-
600,000 דונם הררים.
2. 800,000 דונם בתביעות בעלות מתוך זה
150,000 דונם הסדרו.
3. הקף תביעות הבעלות היום מהווים 4.5% משטח
נפת באר שבע.

התארגנות והעצמה קהילתית

1. גיבוש ועדים מקומיים והקמת המועצה האזורית
לכפרים הבלתי מוכרים

1. הכנת תכנית המועצה האזורית להכרה ב-45-
כפרים בלתי מוכרים והקמת רשות מוניציפאלית.

הגדרת הישוב לפי הפרמטרים במדינה

הגדרת ישוב

• **הגדרת תמ"א 35 :** "תחום שיפוט של עירייה או מועצה מקומית וכן אזור בתחום מועצה אזורית או בתחום גלילי.... המיועד למגורים ולתכליות נלוות בהיקף של 50 יח"ד לפחות."

• **משרד הפנים:** " מקום מאוכלס בקביעות ושגרים בו 40 בוגרים או יותר וקבל אישור הקמה ע"י מוסדות התכנון."

צילום אוויר לכפר בלתי מוכר

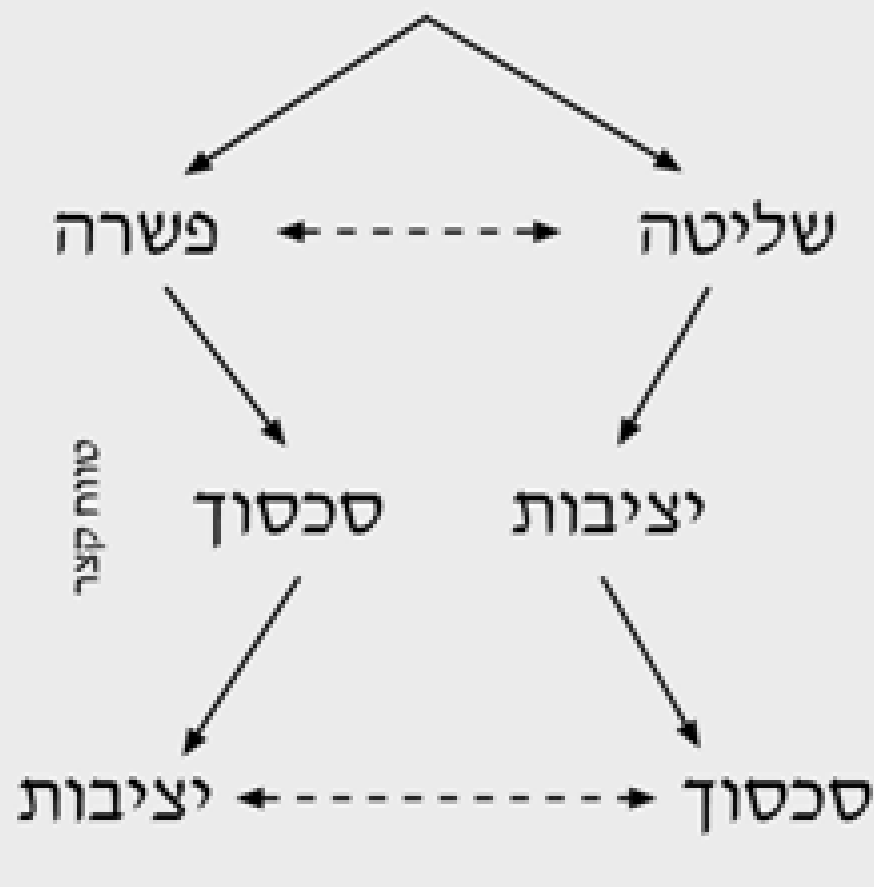

הפתרונות התכנוניים המוצעים

- הכרה בכפרים נוספים במסגרת תכנית אשכול שיקיף מס' כפרים.
- הרחבת תחום שיפוטה של עיירה או מועצה מקומית שתכלול כפרים מסביבה תוך כדי שמירה על קרקע חקלאית ותכנון שכונות כפריות לכפרים מסביבה.
- העתקת הכפרים ואדי-אלנעם, ואדי-אלמשאש, וחלק מאלסר למיקום מוסכם על התושבים.
- הסבת תכנית תקועה (מכחול-מרעית) לתכנית אשכול.
- הכרה בכפר רכמה או שילבו כשכונה באורח כפרי חקלאי מירוחם.
- מתן אפשרות של שכונות רועים וחוות בודדים.

מדיניות ויחסי רוב-מיעוט

מדיניות מול מיעוטים

הכפרים הלא מוכרים – שאלת הקרקעות

• הערות על חוסר רישום הקרקע ופקודת המוואת:

- הכנסת נורמות זרות למרחב המחיה – עות'מניות, בריטיות וישראליות (עם ילידי)
- קיומה של מערכת קרקעית מסורתית מתפקדת (גרנובסקי, ווייץ, אל- עארף, שמעוני, מאיר)
- הסדר קרקעות בריטי – התקיים ללא הנגב
- רכישת קרקעות של יהודים מבדווים – נרשמה כ-'מולכ'
- הבריטים והעותמאנים כיבדו חוק מנהגי מתפקד
- המדינה ניצלה לרעה את 'פתח' פקודת המוואת
- המדינה גררה את בירור התביעות 35 שנה
- המדינה ניסתה לנתק הבדווים מאדמתם (עיור, חוסר כתובות, מניעת שירותים ומעמד מוניציפאלי, הריסת בתים).
- ישראל כיבדה את החוק הבדווי המסורתי בנושאים אחרים (נישואים)

הכפרים הלא מוכרים – חסמים נוספים להסדרה

מדיניות שליטה – ייצוב 'והצלחה' לטווח קצר, משבר לטווח ארוך

יצירת חסמים מבניים :

- אפליה תכנונית שיטתית –
מגוון ומספר ישובים, רמת פיתוח, מניעת שירותים, עיור כפוי,
חוסר ייצוג כרוני, חוסר שיתוף
- ריבוי גופים ייחודיים
- מצוקת העיירות – חוסר פיתוח כרוני
- חוקי חקלאות, מים ומרעה מפלים
- שיח מפליל, יצירת פאניקה ציבורית
- עוול במקום 'צדק מעברי' – אין לגיטימציה מהאוכלוסייה

ובמקביל – היווצרות מרחב בדווי 'כאוטי' – וואקום שלטוני,
פשיעה, עוני וניכור.

לקראת הסדרה – קרקע כתשתית

תנאי ראשוני והכרחי (אך לא מספק) – הסדרת שאלת הקרקעות

- חשוב – ועדת גולדברג מונתה כיוון שהמנגנון הקרקעי-תכנוני שהונהג עד היום **נכשל**.
- המשבר בשטח והשלכותיו ההרסניות על יהודים וערבים כאחד, הדין הבינלאומי, עקרונות התכנון, והמחקר לגבי יחסי מיעוט-רוב מצביעים כולם על **הצורך בהכרה** במציאות ובזכות ההיסטורית של הבדווים, ואיתה בזכויות המקרקעין.
- קיימים טיעונים כנגד ההכרה, בעיקר ביטחוניים ו- 'חוק וסדר', אך הם משניים יחסית
- יש לקבוע מנגנון חדש והוגן לקביעת הבעלות הקרקע, ולהיכנס בסבלנות **לתהליך ארוך ושפיר** של הסדרה בהסכמה
- הכיוון – הכרה לפי תנאי **הצדק המעברי** – הקמת מנגנון חדש והוגן, בירור תיקי התביעות התלויים, מתן אפשרות לתביעות נוספות

הכפרים הלא מוכרים – פיתרונות תכנוניים

- מספר כפרים – כ-45 (לפי זיהוי המועצה האזורית -- היסטוריה, גודל, זהות)
- תכנון על-בסיס הסדר מקרקעין ועיקרון **מזעור העקירה** אבי-טיפוס של כפרים:

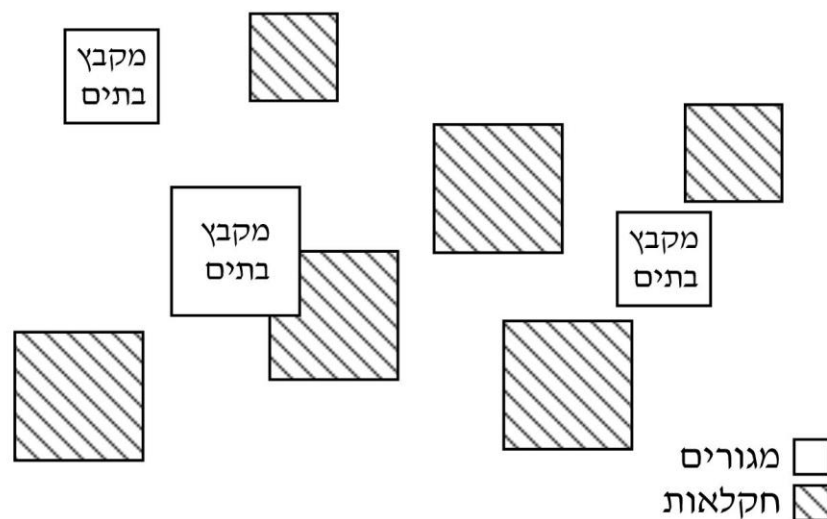
○ כפרים היסטוריים –> פיתוח במקום

- איחוד וחלוקת מקרקעין – איגום מרחבי
- תוספות לפי צרכים מקרקעות המדינה
- תכנון לפי סטנדרטים ישראליים ושמירת ייחוד

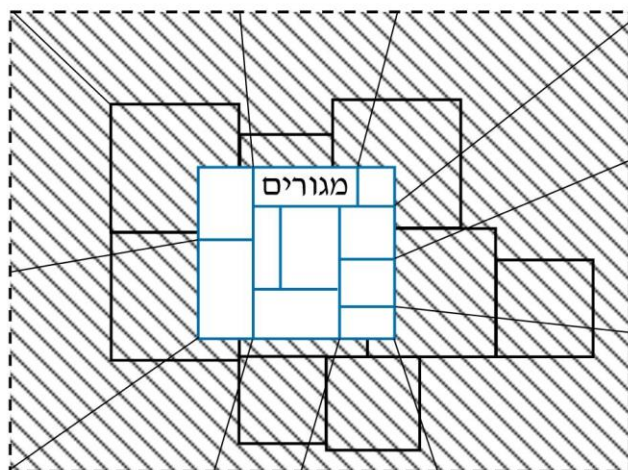
○ עקורי פנים –> מיקום בהסכמה

- הקצאה שוויונית של קרקע
- חזרה לקרקע מקורית ריקה (ביר הדאג', קרסיק)
- תכנון לפי סטנדרטים ישראליים ושמירת ייחוד

א. מצב נוכחי

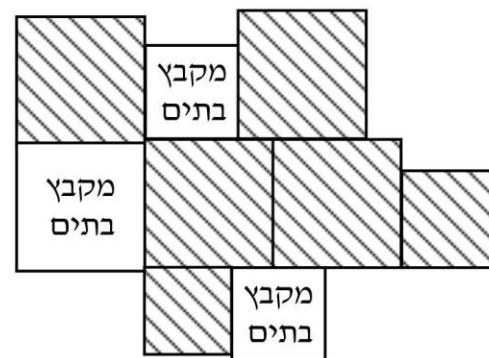

ג. תכנון הכפר - איחוד, חלוקה וייעודי קרקע

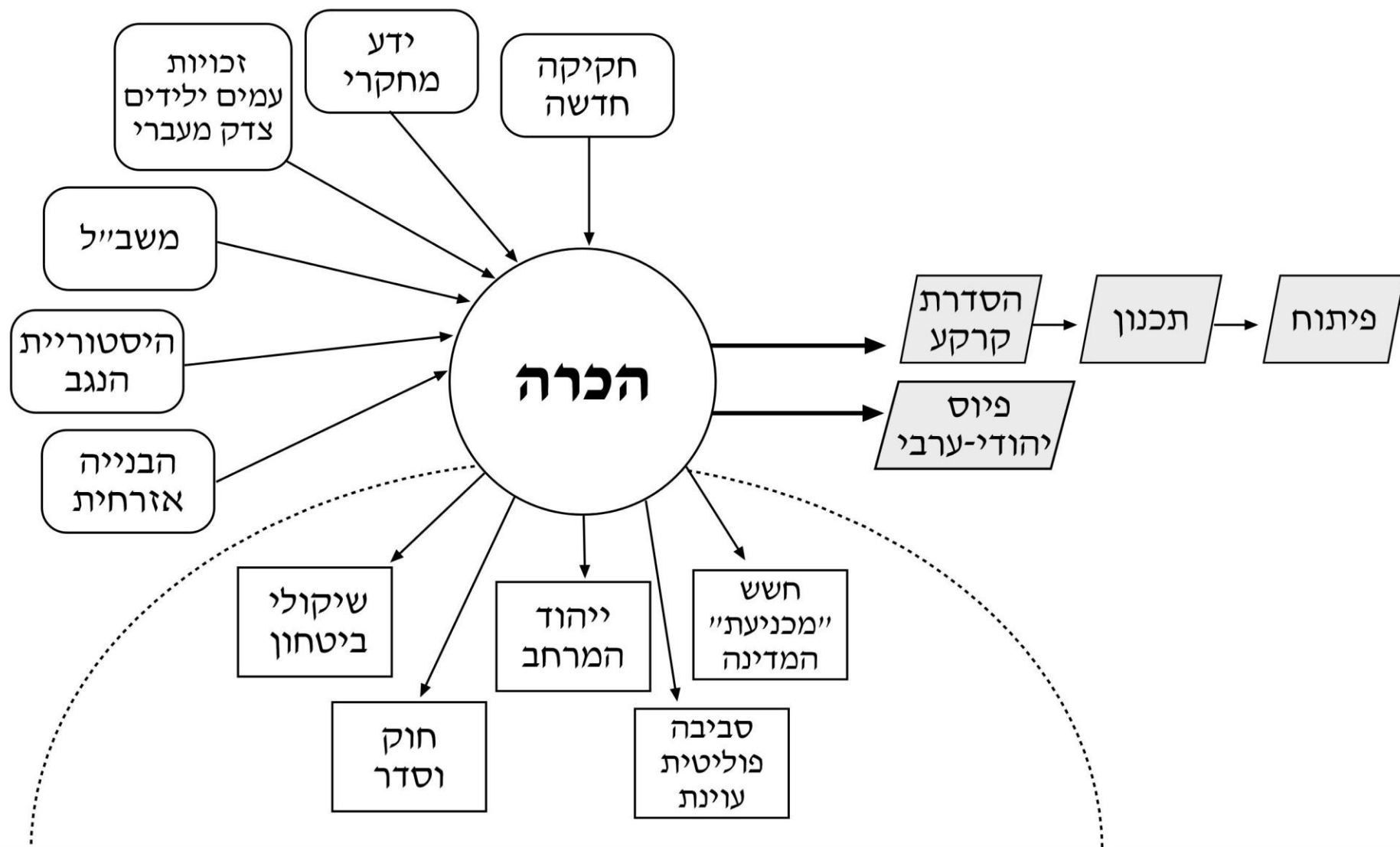

ב. איגום ויצירת משבצת

תוספת קרקע מדינה

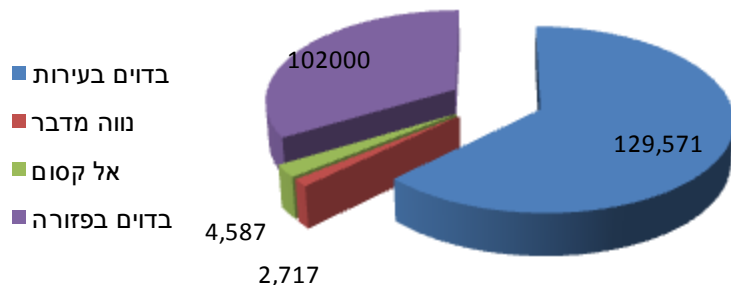
הכרה ופיתוח: שדה הכוחות

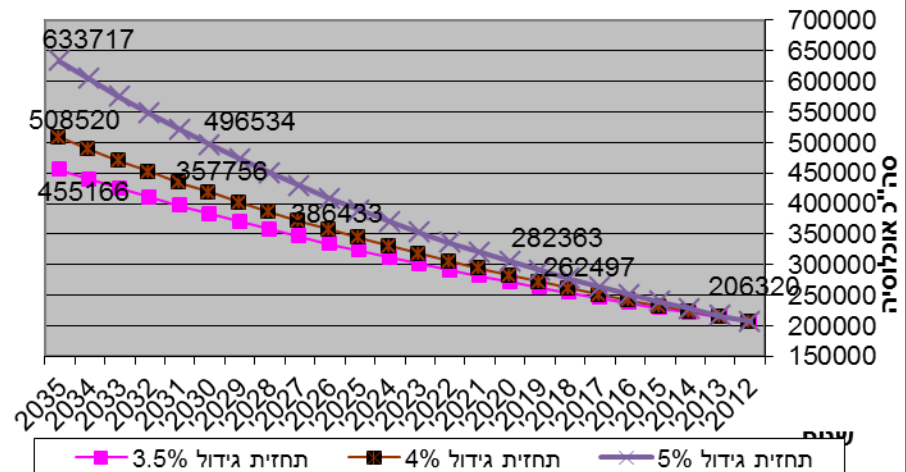
אוכלוסיית הבדואים בנגב

- אוכלוסיית הבדואים בנגב מונה כ- 238 אלף נפש.
 - בשנת 2035 האוכלוסייה הבדואית בנגב תימנה כ- 508 אלף נפש.
 - עיכוב בהליכי ההסדרה יגרום להמשך ההתיישבות הספונטנית, הכוללת תשתיות עפר, ללא מים וביוב;
- תהליך זה מוביל להמשך ניכור של האוכלוסייה ולהכרה ביישובי קבע נוספים, שעלות פיתוחם במצב הקיים יעלה פי כמה מונים מאשר יישובים מתוכננים מראש שיהוו פתרון התיישבותי לאוכלוסייה.

אוכלוסיה בדוים בנגב אוק' 2012

תחזית גידול האוכלוסיה הבדוית בנגב 2012-2035

אוכלוסיית יישובי הקבע הקיימים

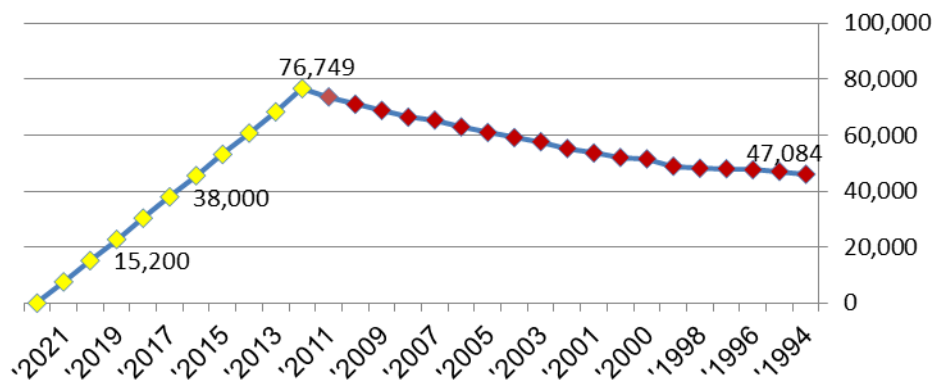
- ההערכה המבוססת על ממוצע עסקאות בשנים האחרונות, קובעת כי הביקוש הינו בין 500 ל- 585 מגרשים בשנה, עבור האוכלוסייה ביישובים אלה.
- שיווק מגרשים במגזר הבודאי נעשה בפטור ממכרז, כאשר למאפיינים השבטיים חמולתיים מרכיב חשוב ועיקרי בהחלטה על שיבוץ חסרי דיור למגרש.
- בהחלטה על פיתוח מגרשים, יש לקחת בחשבון, את הצורך בדיור עבור המשפחה, אך גם את יכולתה לשלם עבור המגרש אותו היא מעוניינת לרכוש.
- יש להגדיר צפיפות של 4 יח"ד לדונם, על מנת לאפשר סבסוד מחירי המגרשים מחד וניצול יעיל וחסכני של הקרקע הנמצאת דרך קבע במחסור.

שם היישוב	כמות אוכלוסייה
חורה	13,020
כסייפה	13,628
לקיה	11,456
ערוער	14,075
רהט	52,597
שגב שלום	8,104
תל שבע	16,691
סה"כ בדואים בעיירות	129,571

אוכלוסיית הפזורה

- כ 108 אלף נפש מתגוררים בפזורה וביישובי מועצות אזוריות נווה מדבר ואל קסום, אשר אינם מפותחים ומוסדרים, (למעט היישוב תראבין).
- בהתאם לנתוני האוכלוסייה ובהנחה שהליך ההסדרה יימשך כ 10 שנים, מספר המשפחות המיועדות להסדרה הינו כ 1,564 לשנה. לפיכך המדינה נדרשת להעמיד כל שנה מגרשים בהיקף זה, אשר יאפשרו שילובם של כל משפחות הפזורה במגורי קבע.
- התקציב השנתי הנדרש לפיתוח המגרשים לפזורה נאמד בכ- 249 מלש"ח לשנה למשך 10 שנים.

צפי להסדרת האוכלוסייה

תחשיב הסדרת התיישבות משפחות לפינוי ולהסדרה

76,726	סה"כ אוכלוסייה להעברה / הסדרה
4.5%	ריבוי טבעי
6.2	כמות למשפחה
	מספר שנים להשלמת הסדרת
10	ההתיישבות
9,697	סה"כ נפשות לפינוי כל שנה
1,564	סה"כ משפחות להסדרה ופינוי כל שנה
30%	אחוז המשפחות להסדרה
70%	אחוז המשפחות לפינוי

השפעות תכנית המטרופולין תמ"מ 23/14/4 על היישובים

שם היישובים	סטטוס בתכנית המטרופולין	גודל האוכלוסייה ב-2010
באט אל-סראיעה אום ראתם אל-באט תל אל-מלח חירבת אליוואטן ח'שם זאנה	העברה של חלק מן היישוב לאזור נוף כפרי-חקלאי משולב, כאשר חלק אחר ממנו נותר במקומו	9,600
אל-מסעדיה אל-מכימן עווג'אן טוואיל אבו-ג'ראוול אבו-סולב אל-בחירה עתיר/אום אלחירן תל ערד	מחיקת היישוב וכניסה לעיירות הבדוויות	7,500
אל-ערקיב/כרכור אל-גרין (אל-עוקבי) סווין	ללא פתרון	3,200

שם היישובים	סטטוס בתכנית המטרופולין	גודל האוכלוסייה ב-2010
אל-ע'ארה אל-חומרה ביר אל-חמאם ביר אל-משאש זרנוק זערורה רכמה אום את'נאן דאחיה אום אל-מילה ח'רבת זבאלה	אפשרות סבירה להכרה במיקום הנוכחי	19,050
אל-סרה אל-מזרעה קטאמאת ע'זה אל-מדבח ואדי אל-משאש ואדי אל-נעם אל-סר סעווה	"העכרה" - העכרה אגב העברה של כל היישוב כקהילה לאזור נוף כפרי-חקלאי משולב	13,950

הממסד הישראלי העלה כל הזמן שני טיעונים:

**הבדואים לא יודעים מה הם
!!!! רוצים**

אין עם מי לדבר!!!!

**תוכנית אב לכפרים הבלתי מוכרים בנגב
2012**

**המועצה לכפרים הבלתי מוכרים
1997**

المجلس الإقليمي للقرى غير المعترف بها في النقب
המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב
The Regional Council for the Unrecognized Villages in the Negev-RCUV

במקום מתכננים למען זכויות תכנון (ע"ר)
بمكوم مخططون من أجل حقوق التخطيط
Planners for Planning Rights BIMKOM

תכנית אב להכרה בכפרים הלא-מוכרים בנגב מהבוכה מקוצבת

المُخطط التوجيهي للاعتراف
بالقرى غير المعترف بها في النقب
طبعة ملخصة

2012

סדנאות שיתוף ציבור בתכנון לנשים

הפרויקט ממומן על-ידי האיחוד האירופי
העמדות בפרסום זה אינן משקפות בהכרח את עמדת האיחוד האירופי
תודתנו לקרן החדשה לישראל על התמיכה בפעילותנו

תמונה לכפר בלתי מוכר בנגב

תודדה על ההקשבה !!!